

نقشه علمی دانشگاه‌های روسیه

نظام رتبه‌بندی در روسیه چگونه است؟ ارتقای اساتید به چه شکل است؟ موضوع پایان نامه چطور انتخاب می‌شود؟

دانشگاه دولتی مسکودر دانشگاه شهید بهشتی دفتری به نام دفتر لومونوسف ایجاد کرده و ما هم در آن دانشگاه دفتری به نام دفتر رازی تأسیس کرده‌ایم که این دفاتر همین هماهنگی‌های طرفین را انجام می‌دهند. یکی از کارهایی که کردیم و موفقیت‌آمیز بود، یک دوره تابستانی بود که در حوزه‌های نیروگاهی و نفت و گاز به مدت چند هفته به صورت مشترک در دانشگاه پلی‌تکنیک سنت پترزبورگ برگزار شد که هماهنگی‌های آن را همین مرکز لومونوسف انجام داد.

دانشگاه‌های روسیه در چه حوزه‌هایی سرآمد هستند؟

روس‌ها در بسیاری از حوزه‌ها از جمله هسته‌ای، هوافضا، انرژی، ریاضی، کامپیوتر، بیگ دیتا (Big Data) و نانو توانمندی‌های زیادی دارند. یکی از کارهای خوبی که انجام می‌شود این است که دانشگاه‌هایی که در یک حوزه‌ای ارزش علمی دارند، همکار دانشگاهی خود را با توجه به توانمندی آن دانشگاه پیدا کنند و در دانشگاه شهید بهشتی کاری که انجام می‌شود، مربوط به همین دست مسائل می‌شود.

در روسیه همه دانشگاه می‌روند؟

نه، الزاما این طور نیست. آنها دوست دارند هر چه زودتر وارد بازار کار شوند. در واقع اگر بخواهید یک کار خوب پیدا کنید، شاید نیاز به تحصیل داشته باشید. ممکن است یک تکنسین ساده هم درآمد خوبی داشته باشد و لازم نیست همه مدرک دکتری بگیرند تا بعداً بروند سر کار. در روسیه برای آموزش رایگان هم کنکور وجود دارد. باید شهریه هم پرداخت کنند و به غیر از کسانی که در کنکور دولتی قبول می‌شوند، بقیه باید شهریه بپردازند و در این بین ممکن است برخی هابورس باشند. در روسیه بهداشت و تغذیه رایگان برای کودکان برقرار است.

بودجه‌های دانشگاهی آنجا به این صورت است که مثلاً ۲۰ درصد بودجه را مستقیم دولت می‌دهد، اما دولت ما پروژه تعریف کرده و دانشگاه‌ها را درگیر آن می‌کند و این پول مستقیم به جیب دانشگاه نمی‌رود. مثلاً پروژه‌های نانو، هوافضا و... تعریف می‌شود و از این طریق بودجه و پول به دانشگاه‌ها می‌آید. این طور نیست که دانشگاه‌های بزرگ روسیه خصوصی باشند. ممکن است بودجه مستقیم ندهند، اما در قبال پروژه‌ها بودجه دولتی وارد دانشگاه می‌شود. در اصل ۷۰ درصد بودجه دانشگاه‌های روسیه به پول دولت است، البته این به صورت مستقیم نیست و دانشگاه‌ها نقش پیمانکاران پروژه‌های دولتی را برعهده دارند.

و سوال آخر اینکه دانشگاه آزاد اسلامی چه فرصت‌هایی برای ارتباطات بین‌المللی دارد؟

دانشگاه آزاد اسلامی یک ارکان مهم است و امیدواریم هیاتی که الان هستند، بتوانند سیاست‌های بهتری به خصوص در ارتباطات بین‌المللی داشته باشند. چون دانشگاه آزاد اسلامی یک اسم دارد و تعداد زیادی شعبه که می‌تواند همه آنها را تحت پوشش قرار دهد و رتبه خود را بالا ببرد. مثلاً اگر شهید بهشتی با دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی ادغام می‌شد، قطعاً می‌توانست رتبه بهتری داشته باشد. همچنین یکی از ویژگی‌های دانشگاه‌های آزاد اسلامی این است که متکی به دولت نیست و خود این مساله مهم است و نکته بعدی اینکه به دلیل توانمندی مالی و گستردگی رشته‌ها و دارا بودن شعب خارجی، می‌تواند پیشرفت خوبی در فضای بین‌المللی داشته باشد.

تکنولوژی نیروگاه درس می‌دهم، به اندازه یک هزارم امتیاز نیز برای این مساله قائل نیستند، در صورتی که اگر یک نفر گوشه‌ای نشسته باشد و مقاله داده باشد، زودتر ارتقا می‌گیرد تا دیگری که رفته در جاهای مختلف کشور نیروگاه راه انداخته و آن نیروگاه را وارد مدار کرده و کارش هم در راستای منافع ملی بوده است. اما این موضوع راهیج جایی این آیین نامه نمی‌بینیم. در امتیاز بندی وزارت علوم ما، حتی اگر شما طراح برج میلاد هم باشید، امتیازی در آیین نامه ارتقای شما به عنوان یک عضو هیات علمی ندارد، اما روس‌ها به این سمت رفته‌اند و این درست است. به هر حال اینها مواردی است که مسامی‌توانیم در همکاری با روس‌ها برای تصحیح آیین نامه ارتقای اعضای هیات علمی بهره‌گیریم.

در حال حاضر همکاری‌ها از نظر تبادل دانشجو به چه صورت است؟

یک سری بورس‌های دولت روسیه وجود دارد که طی آن دانشجویان هزینه تحصیل و خوابگاه را پرداخت نمی‌کنند، اما در هر دانشگاهی که برای دکتری می‌روند، ابتدا باید یک سال زبان روسیه بخوانند که دوره «پاد فک» (دانشکده آماده‌سازی) نام دارد و بعد از این دوره می‌توانند دکتری را آغاز کنند. اگر ایسن افراد نمرات خوبی بگیرند، بعد از دوره پاد فک، همچون دیگر دانشجویان روسیه که بورس هستند، ماهیانه مبلغی نیز به آنها می‌پردازند. پس از اینکه افراد دوره آماده‌سازی زبان را طی می‌کنند، در دوره دکتری نیز باید یک‌سری دروس جبرانی بگذرانند که نمره آن در دوره دکتری محسوب نمی‌شود، اما گذراندن آن اجباری است و باید نمره قبولی داشته باشند. آنجا هم مانند ایران یک امتحان جامع به صورت کتبی و شفاهی گرفته می‌شود و یک دوره فلسفه هم هست و این دوره برای دانشجویان دکتری اجباری است. مساله بعدی هم زبان است که اگر دانشجوی غیر از روس زبان باشید، باید زبان روسی را در حد دکتری امتحان دهید و روس‌ها باید یک زبان دیگر از جمله آلمانی، انگلیسی یا فرانسه را امتحان دهند؛ یعنی سه امتحان جامع، زبان و فلسفه که اگر نمره قبولی کسب نشود، اجازه دفاع صادر نمی‌شود. مجوز دفاع هم به این صورت است که یک پیش دفاع دارد و وقتی این موفقیت‌آمیز بود - که معمولاً موفقیت‌آمیز هم نیست - یک زمان دیگر را اختصاص می‌دهند تا مجوز دفاع گرفته شود. وقتی مجوز دفاع صادر شد، دانشجوی دکتری کار خود را به صورت کتایچه تهیه می‌کند و آن را برای حدود ۴۰ نفر یا سازمان که در آن حوزه معروف هستند می‌فرستد و از بین آنها باید تعداد مشخصی را روز دفاع تایید کتبی بدهند و اگر این تایید نباشد، اجازه دفاع هم صادر نمی‌شود و در روز دفاع خود آنها هم می‌توانند حضور داشته باشند.

اهمیت این بورس‌ها در چیست؟

بالاخره در قبال این بورس، امکان دارد افرادی باشند که در آینده در کشورشان مسئولیت برعهده بگیرند و همین مساله باعث ارتباط بیشتر با روسیه می‌شود، مثلاً در حوزه فنی و مهندسی اگر قرار است یک کشور نیروگاهی سفارش دهد به روسیه سفارش می‌دهد و همین مساله باعث درآمدزایی می‌شود. البته در همه کشورها نگاه‌های فرهنگی نیز وجود دارد. به هر حال مادر دانشگاه شهید بهشتی، با ۵-۶ دانشگاه و موسسه روسی تفاهنامه داریم و این تفاهنامه‌ها عمدتاً جدید هستند. همچنین در سال ۹۶، ۹۰ مورد اعزام اساتید برای شرکت در کنفرانس‌های بین‌المللی در کشور روسیه داشتیم.

امضای تفاهنامه همکاری مهم‌تر است یا پروژه‌های مشترک؟

صد درصد انجام پروژه‌های مشترک. البته اگر با یک دانشگاه تفاهنامه داشته باشید، امکان رسیدن به یک پروژه اجرایی قطعاً بیشتر خواهد شد، اما به معنی این نیست که به یک کار عملی برسد. به هر حال روس‌ها یک سیستم متمرکز دارند به این معنی که مثلاً اگر بخواهید به چین و روسیه بروید و کار جدی کنید، قبل از آن باید با نهاد بالادستی هماهنگی صورت گرفته باشد تا کار روی ریل بیفتد، بنابراین در جاهایی مثل چین و روسیه، تفاهنامه خیلی می‌تواند کمک کند تا پروژه مشترک انجام بگیرد، اما در نهایت تفاهنامه زمانی موثر است که منجر به کار عملی شود.

گمانه‌ای وجود دارد آن اینکه دانشگاه‌ها تمایل زیادی به انعقاد تفاهنامه خارجی دارند. چرا که انعقاد تفاهنامه در سطح بندی و امتیاز دانشگاه‌ها مهم است!

قبلاً شاید این طور بود، اما الان نیست، چون باعث کار سطحی می‌شود و تفاهنامه‌هایی به دست می‌آید که به هیچ نتیجه‌ای منجر نخواهد شد. مادر واقع سعی کردیم تفاهنامه‌ای که ایجاد می‌شود، یک کمیته کاری داشته باشد و منجر به یک برنامه کاری شود.

دانشگاه برتر ایران در این اتحادیه حضور دارند. این اتحادیه یک دبیرخانه دائمی دارد دبیرخانه دائمی در ایران در دانشگاه تهران است و در روسیه در دانشگاه دولتی مسکو. در همین رابطه چهارمین اجلاس این اتحادیه در پردیس دانشگاه تهران در کیش برگزار شد. خود این اجلاس باعث می‌شود ارتباط بین اساتید ما با آنها بهتر شود.

در باره نظام رتبه‌بندی دانشگاه‌های روسیه، بیشتر توضیح می‌دهید؟ شاید بتوان از آن الگو گرفت.

این طرح را خود رئیس دانشگاه دولتی مسکوداده است. حرفی که ما می‌زنیم این است که غربی‌ها شاخص‌ها را بر اساس نیازهای خودشان تعیین کرده‌اند. مساله بعدی این است که وزن بندی‌ها به صورتی است که بیشتر دانشگاه‌هایی که بر مبنای سیستم غربی هستند، رتبه بالاتری می‌آورند. در نظام بین الملل، جذب دانشجویک بیزنس است. یک دانشجوی وقتی وارد یک کشور می‌شود، به مراتب درآمدزایی آن نسبت به یک توریست بیشتر است، چون یک توریست یک هفته می‌آید و می‌رود، ولی دانشجوی چندین سال در آن کشور خواهد بود و بعد از آن اقامت، زندگی تشکیل می‌دهد و اساساً می‌تواند یک منبع درآمد پایدار برای هر کشوری باشد. چون غربی‌ها نیاز به این منبع پایدار دارند، طوری نظام‌های رتبه‌بندی را تعیین می‌کنند که در آن شاخص‌ها، نهایتاً دانشگاه‌های خودشان رتبه‌های برتر را می‌آورند، بنابراین در یک سیستم رقابتی جهانی برای جذب دانشجوی، آنها ابزارها را بر اساس بیزنس خودشان تعیین می‌کنند. البته نمی‌خواهم بگیریم این نظام‌ها غلط است، اما شاید همه آن چیزهایی که در آنجا گفته شده، به کار بنده‌ای که در ایران هستم نمی‌خورد و نباید فقط به خاطر این معیارها افراد ارتقا پیدا کنند.

آیین نامه ارتقای اساتید در ایران چه اشکالاتی دارد؟

در ایران و در همین آیین نامه ارتقای علمی، می‌گویند بروید در یک کنفرانس بین‌المللی مقاله بدهید. وقتی شما در یک کنفرانس بسیار معتبر مقاله ارائه می‌دهید، چه اتفاقی می‌افتد؟ در واقع من اگر مقاله ISI یا دیمندی Q۱ یا حتی Q۳ داشته باشم، امتیازم برای ارتقا بیشتر است تا اینکه در آن کنفرانس شرکت کرده باشم! در حالی که اگر بخواهم در آن کنفرانس شرکت کنم، کلی هزینه برای من هیات علمی دارد که چاپ مقاله به مراتب هزینه کمتری دارد. دوم اینکه آن چیزی که باعث ارتقای بین‌المللی دانشگاه می‌شود، اتفاقاً شرکت اساتید در کنفرانس‌ها است. وقتی یک استاد در یک کنفرانس بین‌المللی شرکت می‌کند و اساتید برجسته دیگری در آن کنفرانس آمده‌اند، باعث ارتباط گیری و حتی انعقاد همکاری و در نهایت توسعه مناسبات دانشگاهی می‌شود، ولی در نظام ارتقا، اساتید ما از نظر امتیاز با هم ضرر می‌کنند؛ یعنی امتیاز آن مقاله بیشتر است.

مثلاً در نظام‌های رتبه‌بندی ما، مثل بنده‌ای که رسته‌ام مهندسی مکانیک است، به واسطه اینکه سابقه صنعتی دارم و مدیر پروژه تعدادی نیروگاه که در ایران کار می‌کنند بوده‌ام، در دانشگاه هم

در وزارت علوم به عنوان هماهنگ کننده با روسیه هستیم و هم اکنون focal point (فوکال پوینت) وزارت علوم با روسیه، دانشگاه شهید بهشتی است.

چه وظایفی در این حوزه تعریف شده است و چرا دانشگاه‌ها و اساتید ما بیشتر تمایل دارند با کشورهای اروپایی ارتباط بگیرند؟

وظیفه فوکال پوینت این است که به دانشگاه‌های دیگری که مایل هستند با روسیه ارتباط بگیرند، کمک فکری کند. به هر حال زبان یک مانع است و وقتی به زبان روسی تسلطی نباشد، ارتباط گرفتن با دانشگاه‌های روسی مقداری سخت است. درست است که دانشگاه‌های روسی هم در بعضی رشته‌ها، برنامه‌های درسی را به زبان انگلیسی ارائه می‌کنند، اما هم تعداد آن کم است و هم اینکه در آن رشته‌هایی که برای ما مزیت نسبی دارد و ما مایل هستیم در آن رشته‌ها ارتباط نزدیک‌تری بگیریم، برنامه‌های انگلیسی بعضاً ارائه نمی‌شود و تنها راه آن این است که به زبان روسی مسلط شویم. شاید به همین دلیل در دانشگاه‌های ما به دلیل اینکه اکثر آنها فارغ التحصیل دانشگاه‌های غربی هستند، مقداری پراشان سخت است که با دانشگاه‌های روسی ارتباط بگیرند و از طرفی نظام آموزشی روسیه نیز با مدل نظام‌های آموزشی غربی متفاوت است. البته این مشکلات مقداری کمتر شده است، اما با این حال عدم تمایل به ارتباط با دانشگاه‌های روسی در برخی از اساتید ما وجود دارد. به همین خاطر چون مسئولیت کار گروه روسیه و همچنین کشور قزاقستان برعهده ما بوده، سه دوره اجلاس برگزار کردیم و در دانشگاه‌های ایران دعوت کردیم در این همکاری حضور داشته باشند و سعی کردیم مسائل ارتباطی با دانشگاه‌های روسی و قزاقستان را در آنجا توضیح دهیم. مثلاً از دانشگاه شریف آقای ناییبی، عضو این کارگروه است. دانشگاه‌های دیگر نیز نمایندگانی را معرفی کرده‌اند که خوانندگان می‌توانند جزئیات فعالیت این کارگروه را در وبسایت دانشگاه شهید بهشتی در بخش همکاری‌های بین‌الملل مشاهده کنند.

شما هم در دانشگاه‌های روسی حضور داشته‌اید و هم اینکه ارتباطات نزدیکی با آنها داشته‌اید. مدل نظام آموزش عالی در روسیه چگونه است؟

وضعیت آموزش عالی در کشور روسیه را اگر بخواهیم بررسی کنیم، باید به سوابق تاریخی این کشور هم رجوع داشته باشیم. به هر حال اتحادیه جماهیر شوروی یک سیستم نسبتاً بسته‌ای بود و اینها به دلایل ایدئولوژیکی که داشتند، تمایل به ارتباط گیری با کشورهای غربی در آنها وجود نداشت. حتی زبان دوم بسیاری از اساتید برجسته آنها آلمانی بوده است و انگلیسی نمی‌دانستند؛ یعنی متداول نبوده که انگلیسی بخوانند یا به طریقی ارتباط گیری کم‌تر و کنترل‌های بیشتر شود. اما بعد از فروپاشی، روسیه در موقعیت دیگری قرار گرفت. اقتصاد این کشور طوری شد که روبه نزول می‌رود و سطح علمی در برخی مقاطع به دلیل کاهش بودجه به یکباره افت می‌کند و می‌بینیم که دانشگاه‌های روسیه در آن دوران شرایط سختی را سپری می‌کنند. حتی اساتید برجسته ترک وطن کرده و به کشورهای غربی رفتند. این شرایط در دهه ۹۰ در دانشگاه‌های روسی حاکم بود. اما از ۲۰۰۵ به بعد کم کم دولت روسیه توانست خود را شکل دهد و یک سری پروژه‌های کلان (یا اصطلاحاً مگا پروژه‌ها) را تعریف و بودجه‌هایی را برای کارهای تحقیقاتی به مراکز دانشگاهی تزریق کند.

گفته می‌شود روسیه به نظام‌های رتبه‌بندی جهانی توجه چندانی ندارد.

بله، در روسیه به طور کلی سیستم‌های رتبه‌بندی به شکل مرسوم غربی را قبول ندارند. هر چند آنها سعی کردند در این رتبه‌بندی‌ها در جایگاه خوبی قرار گیرند، ولی به این جمع بندی رسیدند که این سیستم‌های رتبه‌بندی بیشتر برای جلب مشتری دانشگاه‌های غربی است و اگر بخواهند وارد شاخص‌های این رتبه‌بندی یا قواعد غربی‌ها شوند، همیشه یک پل‌عقب هستند. به همین دلیل و به درستی دکتر آنتونوویچ سادونویچی، رئیس دانشگاه دولتی مسکو که شخصی بسیار توانمند و از افراد صاحب‌نام در مقوله ریاضیات و هوا و فضا است، طرحی را معرفی کرد که طبق آن، فقط بحث مقاله در رتبه‌بندی دانشگاه‌ها مطرح نیست، بلکه اینکه دانشگاه چه کمکی می‌تواند به پیشبرد اهداف جامعه خود داشته باشد نیز در آن ملاک‌ها قرار می‌گیرد و بنابراین یک سیستم رتبه‌بندی پیشنهاد کرده‌اند که با کشورهای دیگر مثل ایران، هند و چین در این سیستم رتبه‌بندی حضور داشته باشند. گفتنی است، به همت وزارت علوم و طرف روسی، اتحادیه‌ای از دانشگاه‌های برتر روسیه و دانشگاه‌های برتر ایران تشکیل شده که ۱۶ دانشگاه برتر روسیه و ۱۳

مهدی زیاپی

دبیر دانشگاه و علمی

نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌های برتر دنیا گرچه با اما و اگرهای زیادی در بازه‌های مختلف لیست برترین دانشگاه‌های دنیا را اعلام می‌کنند، اما در این بین نگاهی به آخرین رتبه‌بندی‌های صورت گرفته طی دو سال اخیر نشان می‌دهد که رشد دانشگاه‌های بلوک شرقی از جمله روسیه و چین قابل توجه بوده؛ دانشگاه‌هایی که آمارها نشان می‌دهد یکی از مقاصد تحصیل بسیاری از دانشجویان غربی و شرقی بوده است. این مساله در کشور ما نیز بدون شک می‌تواند قابل توجه باشد. هر سال تعداد زیادی از دانشجویان در قالب‌های مختلف برای ادامه تحصیل به خارج از کشور سفر می‌کنند (حداقل تا قبل از ناسامانی‌های ارزی) و این کشورها با توجه به رشد علمی و نزدیکی‌های فرهنگی و اجتماعی قطعاً می‌تواند یکی از گزینه‌های داوطلبان ادامه تحصیل در آنجا باشد. به همین بهانه سراغ یکی از تحصیل کرده‌های دانشگاه روسیه رفتیم. اواداری مدرک کارشناسی رشته مهندسی شیمی از دانشکده فنی دانشگاه تهران. کارشناسی ارشمه مهندسی مکانیک از دانشگاه صنعتی شریف و دکتری مهندسی مکانیک از دانشگاه اترزی مسکو است. او سابقه مدیریتی در شرکت‌های وابسته به وزارت نفت و همچنین مدیریت پروژه در احداث چندین نیروگاه مهم کشور را در کارنامه خود دارد. هم اکنون دانشیار دانشگاه شهید بهشتی بوده و دارای بیش از ۳۰ مقاله نمایه شده در ISI، تعداد ۵۸ مقاله کنفرانسی‌های داخلی و خارجی، ۶۸ مورد راهنمایی و مشاوره پایان‌نامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری و دو مورد اکتشاف و نوآوری ثبت شده است. گفت و گوی «فرهنگستان» را با دکتر امیر سعید شیرانی در ادامه می‌خوانید:

چرا تعامل و ارتباط با دانشگاه‌های روسیه اهمیت دارد؟

اهمیت این ارتباط از چند جهت است: اول اینکه کشور روسیه همسایه ما است و معمولاً کشورهای همسایه به دلیل توسعه ارتباطات بین هم و نزدیکی‌های فرهنگی، ارتباطات بیشتری با هم برقرار می‌کنند. علاوه بر این، کشور روسیه از نظر دانش آکادمیک جایگاه ویژه‌ای در بین کشورهای منطقه دارد. این کشور زمانی در دنیا ابر قدرت بوده و هنوز هم از نظر علمی دارای زیرساخت‌های قدرتمندی است. در دنیای امروز علم و دانش و تکنولوژی حرف اول را می‌زند و دیگر دوره خام‌فروشی به پایان رسیده است، به هر حال از این منظر روسیه کشور توانمندی است.

وزارت علوم با چه ساز و کاری ارتباطات بین‌المللی دانشگاه‌ها را برنامه‌ریزی کرده است؟

وزارت علوم برای یک سری از کشورها هدف گذاری کرده است که دانشگاه‌ها یا این کشورها ارتباط بیشتری داشته باشند و این موضوع هم با توجه به نقشه جامع علمی کشور بوده است. مثلاً آلمان یک کشور هدف است، روسیه و چین نیز از مهم‌ترین کشورهای هدف هستند. حالا اینکه کدام دانشگاه‌ها می‌توانند با چه کشورهای هدفی ارتباط داشته باشند، به شکل‌های مختلفی بوده است. مثلاً به دلیل اینکه نسبت به دانشگاه‌های بزرگ دیگر، تعداد بیشتری از فارغ التحصیلان دانشگاه‌های روسیه بین اساتید و هیات علمی دانشگاه شهید بهشتی هستند، ریاست کارگروه ارتباط با روسیه بر عهده این دانشگاه گذاشته شده است. به عنوان مثال، رئیس و معاون پژوهشی قبلی دانشگاه، معاون پژوهشی فعلی، بنده و بسیاری از اعضای هیات علمی در حوزه‌های علوم و مهندسی، فارغ التحصیل این کشور هستیم. علاوه بر این، در معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری نیز بخش ویژه‌ای برای ارتباط با روسیه قائل هستند و کمیته‌های مختلفی آنجا وجود دارد که ارتباط با روسیه را پیگیری می‌کنند که اتفاقاً بحث همکاری دانشگاهی برعهده آقای دکتر طهرانچی است و به خاطر همین مادر نهاد ریاست جمهوری و

